

Az igazat, a tényszerűt, a valóságot mondjuk ki a magunk sajátos szellemében önmagunkról

„Jól meg tudtam magamat érteni Kurkó Gyárfással. Benne ismertem meg végre az irodalomból régen sejtett, de húsban-vérben, gondolkodásban csak most elém álló székely embert. [...] székely kiejtése ugyanekkor a faluról érkezett új városi honfoglalót árulta el, alkalmazkodása és lobbanékonyasága, óvatos [...] türelme és önfeláldozó merészsége a végletek feszengéseiből ígért pályáivet.”

/Balogh Edgár, 1978./

És írjuk! E szavakat - melyek életelvnek is tekinthetők, és fejezetünk címét is adják - *Méliusz József* 1970-ben, *Kurkó Gyárfás* (Csíkszentdomokos, 1909-1983, Brassó) *Nehéz kenyér* c. regényének újrakiadásakor, annak bevezetőjében írta, mint a szerző tulajdonképpen s megszívlelendő üzenetét. Ez pedig a romániai magyar irodalom e remekében az erdővel kapcsolatos részletekben is megtestesült. Vagyis *Kurkó Gyárfás* mindazt, amit az erdőlés, a házi faipar, a közbirtoklás nehézségeiről írt, a valóságnak megfelelően tette. És végül, mert mindezt a felső-csíki *nép szaknyelvének* alkalmazásával valósította meg, a *Nehéz kenyér* jelentősége erdészettörténeti szempontból is felbecsülhetetlen.

Kurkó regényében - első kiadása 1949-ben jelent meg - a proletár-szegény-paraszt szemléletét képviselte, mely kitűnik az *erdőjogok* elherdálása első világháború előtti időszakának felelevenítéséből is: „A közösség keretein belül is vándorolt a «jog». A szegény embernél gyakran előfordult, hogy nem látva értelmét a papíron levő jognak, pár deci pálinkáért lemondott róla. [...] Így fajult el a *közbirtokosság*, és a tagok mintegy nyolcvan-kilencven százaléka, akiknek nem volt csak 1-5 joga, arra kényszerült, hogy a saját tulajdonát lopja. Ez a lopás azonban törvénybe ütközött s pénz- és börtönbüntetéssel járt” /114., 115./ (Az előbbi fejezetben megemlített *J. Filipovici - C. Lăzărescu* kötet az 1925-1936 közötti *erdei kihágások* országos számát 226.000-re becsülte, ami az összes kihágások 40 %-át jelentette /127./.)

Mennyire eltér ez a helyzetkép attól az idealizált áttekintéstől, melyet *Szinte Gábor* - az első világháború előtti idők neves néprajzosa - a székelységről 1903-ban közölt: „Minden falu népe egymásba van kapcsolva az erdő, legelő közössége, meg a munkaszeretet által!” /Szinte Gábor: Marossszék. Erdély 1903. 20-26./

Hasonlóan reális faluképet ábrázolt Kurkó a *közbirtokossági választásról* szóló visszaemlékezésében is. Ez a regény utolsó történetét, a családi háztól

való elválást időben megelőzve, mintegy összegzi azt, ami 1922-ben egy csíki közbirtokosság életében a legfontosabb volt, és a szegényparaszt családból kiszakadó gyerekek magával kellett vinnie: harc az egyenlő jogokért, olyan közbirtokosság megteremtéséért, hol „az ötven jogosnak es csak egy szavazata legyen, ne ötven”. Mindezt kiegészíti az alábbi kifakadás is: „[...] -, de most a nagygazdákat kell megbuktatni, [...] -, s ha nem vigyázunk, a közbirtokossági vezetést még jobban megkaparintsák. Eddig legalább hírmondónk volt, s láttuk a disznóságait, de most, ha nem ügyelünk, még azt is kiszorítsák” /294., 289./.

Méliusz József a regény előszavában a filológus, a néprajzos számára kiemérelhetetlen kincsesbányának nevezi Kurkó munkáját: „Reggel korán keltünk. Az *egészvágás szekér* most került először szolgálatba, mert csak gabona- és szénahordásra használtuk” /223./.

Majd azt is megtudhatjuk, hogy mennyire igényes volt a *kerekesmesterség* elsajátításában a szigorú apa: „- Én úgy látom, András, hogy a kerek nem kerek. Megmértétek-é? Úgy néz ki, mintha tojás lenne. Vagy az én szemem csalna? Alig hiszem. Hozzatok csak egy tengelyt ide. A kereket tengelyre tettük, s édesapám forgatni kezdte, majd a kezét egy székre helyezve, ceruzával előbb oldalból, majd fentről a kereket megérintette. - No, lássátok-e, hogy így nem kerek, s úgy görbe, [...] , s szabad időtkben négy új kereket fogtok csinálni. Azok majd jobbak lesznek. Az ilyen kerék fél teher. Megértettétek? - Meg” /221./

A *Nehéz kenyér* „valóságirodalom” mivolta kitér a mindennapi élet annyira lényeges kérdésének, a *táplálkozásnak* bemutatásakor is. Csíkban, hol sok a krumpli a *túrós ptyókaleves* használatos étel. Elkészítési módját Kurkó leírásában láthatjuk: „Míg a ptyókát hámoztam, az üstben melegedett a víz. Hámozás után összeaprítottam és két léből kimostam, hogy tiszta legyen és odatettem főni. [...] Időközben a ptyóka fellobbant, s a földes kősótól szürkés habját lekanalaztam. A félkupás kannába ujjnyi túrót morzsoltam szét, és egy szelet kenyeret aprítottam bele, rászűrtem a ptyóka levét, és kész volt a túrós ptyókaleves”, mely az *erdei munkás* étele is /141./.

Ennél kedveltebb volt - és ma is az - a *túrós puliszka*, de nem egy pástorkodó gyerekek meg kellett elégednie jóval kevesebbel is: „- Hát akkor mit esztek? - kérdezte két társától a gyermek Kurkó Gyárfás. - Frustokra [reggelire] sóspityókát, délebedre árvalevest s estére ptyókalevest” /132./.

Nem sokkal derűsebb az a kép sem, melyet az író *falujának fűrésztelepéről* ábrázolt: „A gyártelepen hét-nyolc éves gyermekek hordják a cándrát [deszkahulladékot] és mosztot [fűrészport]. [...] A rönkkel rakott szekerek sorra odaállnak az iroda elé. Kijön a vállalat alkalmazottja, ő is mérővel a kezében. Gyorsan kapkodja a V alakú mérőt [a hosszmérőfakörzöt], amely le-lecsúszik a rönkről. A fuvaros észreveszi, hogy arrébb tette ...” /189./, vagyis kevesebbet mért. Ebből aztán hangos szóváltás támadt, végül pedig a csaló úrfit, aki „mindétig kibabrált” néhányan a károsultak közül megverték.

Kurkó gyermekkori emlékei között kutatva a takarékos szegényebb rétegről is megemlékezett, melynek tagjai - az 1858-ban létesült *parajdi gyufagyártól*

nem is oly távol - gyerekkorában még használták a „szikra-vas”-t, a „békasó”-t és a taplót, segítségükkel hamar tüzet ütve.

Szerző emlékezett arra is, hogy gyerekkorában az erdőre *bocskorral* mentek. Télen pedig, a nagy hidegben ismerni kellett annak helyes viselését:

„- Fázik-é a lábad, hé?

- Beléütött a hideg, már nem érzek vele.

- Hát mért nem tettél lábujjkapcát?

- Tettem én azt is.

- Hát lábujjgyapjat?

- Az is van.

- Akkor lehet, nem volt megtépve jó apróra, vagy lehet, nem volt száraz.

- Dehogynem, ejjize az a baj, hogy sokat tettem, szorítsa a bocskor a lábamat” /122./.

Végül idézzük azokat a sorokat is, melyek a *nehéz erdei munkával* szerzett pénz elkocsmázását emlegetik, az olvasóban azt a gyanút ébresztve, hogy az erdő „rendeltetése” sokszor éppen az italozáshoz szükséges pénz fedezése volt. (Havasalji népünknek ezt a népbetegségnek tekinthető rossz szokását többen felrötták, amire könyvünkben többször utaltunk is.)

„Férfiak dülöngéltek jobbra-balra, az ital ráment az agyukra, s amit hosszú hónapokon keresztül [az erdőben] kerestek a téli puliszkára, zsebükből becsúszott a pudli hasadékán” /256./.

Tény, hogy a kocsmárosok pultjának részén annak fiókjába sok pénz folyt, sokkal több, mint a hitelszövetkezetek pénztáraiba. (1895-ben pl. a kutatott terület 71 hitelszövetkezete közül Csík megyében csak 2 volt.) Pedig, az *otthonmaradás* feltételeihez - az *iparfejlesztéshez* - a nép csak így járulhatott volna hozzá: takarékoskodással, saját érdekében.

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne!”

/Tamási Áron, 1934./

TAMÁSI ÁRON

ÁBEL
A RENGETEGBEN

CICERÓ